

C.8-6. Elementen van ontologie: Hedendaags materialisme

Situering

8. *Cursussen van 1996 tot 2000*

- 8.1. Elementen van logica, 1996-1997 (EL1-EL92, 115p.)
- 8.2. Elementen van methodologie, 1996-1997 (EM1-EM71, 101p.)
- 8.3. Elementen van Religiefilosofie 96-97, ERF1-ERF335, 396p.)
- 8.4. Inleiding tot New Age, 1998-1999, (NA1-NA151, 80 p.)
- 8.5. Elementen van Logica, 1997-1998, (EL1-EL99, 133p.)
- 8.6. Elementen van ontologie, 1997-1998 (HM1-HM24, 30 p.)**
- 8.7. Kosmologie, 1997-1998 (K1-K52, 62p.)
- 8.8. Theologie, 1997-1998 (TH1-TH42, 50p.)
- 8.9. De mens als biologisch wezen, 1997-1998 (BW1-BW42, 52p.)
- 8.10. De mens als onsterfelijke ziel, 1997-1998 (OZ1-OZ37, 37p.)
- 8.11. Elementen van cultuurfilosofie, 1998-1999 (CF1-F58, 70p.)
- 8.12. Elementen van cognitivisme I, 1999-2000 (COGN1-COGN52, 68p.)
- 8.13. Elem. van cognitivisme II, 1999-2000 (COGN2.1-COGN.2.130, 157p.)
- 8.14. Elem. van cognitivisme III, 1999-2000 (COG3.1-COG3.58, 82p.)
- 8.15. Elementen van logistiek, 1999-2000 (LOG1-LOG39, 49p.)
- 8.16. De sociale kwestie als cultuurkwestie, 99-00 (SK1-SK100, 141p.)

Opmerking: *Deze cursus werd van een grotere spatiëring voorzien dan de tekst van de oorspronkelijke cursus. Verwijzingen in de oudere versie van deze tekst stemmen dus niet overeen met de huidige paginering van 'word'. Daarom wordt de oorspronkelijke paginering telkens weergegeven met de letters 'HM'. Ze staan voor 'Hedendaags Materialisme', en worden gevolgd van het oude paginanummer.*

Inleiding: *"Sciëntisme lijkt de enig mogelijke basis (axiomatiek) om heden materialistisch te denken. Want de natuurwetenschap wordt als onbegrensd - zij kent geen grenzen en omvat alle zijnde - vooropgesteld", zo lezen we in de inleiding van deze cursus. Aanhangers van deze visie stellen dat religie haar geloofwaardigheid alleen kan behouden als ze zich op een zo wetenschappelijk mogelijke manier profileert. Deze visie benadrukt vooral de materiële en zintuiglijke aard van de werkelijkheid.*

Een aantal filosofen stelt echter dat de eindige wetenschap, met haar materiële en zintuiglijke vooronderstellingen, zichzelf veroordeelt tot een deelwetenschap van de totale werkelijkheid. Voor hen is het domein van de

religie is veel ruimer en omvat alles wat op enigerlei wijze bestaat, het paranormale en het fijnstoffelijke inbegrepen. Juist ligt de kern van een dynamisch begrepen christelijke religie. Het hedendaags materialisme ziet dat echter anders. Daar gaat deze cursus dieper op in.

C.8-6. Elementen van ontologie: Hedendaags materialisme

Inhoud: *Klik de tekst aan die je wenst te lezen.*

C.8-6. Elementen van ontologie: Hedendaags materialisme	1
1. Het hedendaags materialisme. (6)	8
2. Psychoanalyse en cognitieve wetenschappen (7/12)	9
3. Evolutionisme: inhoudelijk massief en naar omvang massaal (12/14). 16	
4. De verklaring van het bewustzijn (14/19).	18
5. De mens als constructor van zijn waarden (19/20)	23
6. Het digitale geweld volgens John Searle (21/24)	25

HM1

1. Hedendaags materialisme (1/2).

-- 02. -- Sciëntisme lijkt de enig mogelijke basis (axiomatiek) om heden materialistisch te denken. Want de natuurwetenschap wordt als onbegrensd - zij kent geen grenzen en omvat alle zijnde - vooropgesteld. Zonder enig geldig bewijs. Wetenschapatuurwetenschappelijk bewijzen dat de natuurwetenschap de enig geldige wetenschap of vorm van weten - cognitie - is? Dit bewijs vooronderstelt immers reeds een gezichtspunt dat ontologisch is, -- een reeds uitgemaakte ontologie.

1955+. Het huidige materialisme ontstond einde vijftigerjaren. -- I.p.v. een lange theoretische uiteenzetting te geven, staan wij stil bij een nogal uitvoerig vraaggesprek van een notabel materialist, Dan. Dennett. Hij is de vertegenwoordiger van de (materialistische) geestesfilosofie, die de verhouding hersenfuncties - geduid in termen van informatietheorie - enerzijds en anderzijds het menselijke bewustzijn. Dat bewustzijn treedt op als ons 'ik'.

De filosofie van het gemene verstand.

Voor deze filosofie lijkt het evident dat het 'ik' een nogal autonome werkelijkheid is die wel van 'mijn' lichaam spreekt maar zich niet met dat lichaam vereenzelvigd zonder meer. Er is dus minstens in alle ongescheidenheid en duidelijk onderscheid tussen ik en lichaam.

Een materialiste visie.

Voor een materialist is dat anders of althans een nijpend probleem, gezien zijn reductieve filosofie (die het 'ik' als bewustheid wil reduceren, herleiden, tot materie). Dat heet dan "de materialistische verklaring" van het ik.

Psychoanalyse en cognitieve wetenschappen. (03/08).

De omslag in het tegenmodel.

Was voor S. Freud het 'ik' een evidentie en het on(der)bewuste psychische leven een te bewijzen werkelijkheid, voor een cognitivist als Dennett is het omgekeerde waar: met het onbewuste heeft de informatisch opgevatte cognitie geen moeite, maar het feit van het bewustzijn - dat onloochenbaar is (zelfs bij dieren) - is moeilijk te situeren binnen het cognitivisme: hoe het bewustzijn en het ik met zijn opvallend eigen kenmerken herleiden tot materiële processen, al zijn deze van informationele aard?

Daartoe moet men het bewuste ik ontdoen van zijn meest wezenlijke en opvallende kenmerken.

Maar verklaart men dan nog wel het bewuste ik zoals het ervaren wordt?

HM2

M.a.w.: van de koe die - om te versimpelen, -- aanvankelijk, door de natuurkundige herleid wordt tot een bolvormig wezen zo dat zij natuurkundig begrijpelijk wordt (meetkundig, mechanisch gemaakt) en maakbaar naar Dennett's bewustzijn, dat herleid wordt tot een informatisch mechanisme (een machine die informatie verwerkt) zo dat het cognitivistisch materialistisch begrijpelijk gemaakt en maakbaar wordt, is er slechts een kleine stap, die versimpeling heet. Men ontdoet het object van onderzoek van al te hinderlijke kenmerken, ook al zijn deze wezenlijk, om het te herleiden tot iets 'verklaarbaars' dat het niet is, tenzij een getuigerest.

Opm.-- Cognitieve psychologie. (04/07).

Wij geven een inleidend overzicht van de psychologie die tot de zestigerjaren het zielenleven als robot (mechanisme), organisme (organicisme, biologisme), persoon (personalisme) duidde.

Terloops: men ziet in die duidingen de ontologieën die er zich in uitspreken.

Vanaf de zestigerjaren wordt het behaviorisme opgevuld met mentale processen. Wat tot cognitie wordt. Meteen ontstaat het cognitieve model. Denken wij aan de oogarts Donders (1818/1889).

Meteen worden kort enkele cognitieve wetenschappen vermeld (communicatietheorie, informatica, -- generatieve grammatica). Noteren wij de Turingmachine.

De intentionele houding/ pose. (08).

Het mentale - aldus Dennett - is tweevoudig.

a. Fenomenale gewaarwordingen (pijn, een beeld in mijn geest).

b. Intentionele propositionele houdingen (poses)

Als: “ik geloof in God”; “die vrouw prikkelt mij”.

Ziedaar de ‘stances’ die intentioneel zijn en mentale processen definiëren. Wij vertalen én door houding én door pose om het probleem op te werpen: hoe onderscheidt Dennett de twee vanuit zijn materialistisch model?

Massief en massaal evolutionisme. (08/10).

Om de mens als intentioneel systeem (‘geest’) te verklaren, stelt Dennett de evolutietheorie centraal.

Duidelijk vindt Dennett het gewenste hoger standpunt om biologische, psychologische, kosmologische, -- ethische en religieuze werkelijkheden te duiden. De “grote sprong voorwaarts” van Darwin doet de mensheid opdelen in twee types: degenen die ‘mee kunnen’ en degenen die ‘achterblijven’. Waarin Dennett oorzaak van gevaarlijke conflicten ziet.

HM3

Hij beschuldigt de integrismen en fundamentalismen als conflictveroorzakend om reden van onbegrip inzake darwinisme.

Wat natuurlijk zeer betwistbaar is. Maar, in sommige kringen, heerst een vooroordeel dat van al wat grondslagen eerbiedigt, enkel de nadelen wil zien.

Dennett begaat een redeneerfout.

Dat Darwin en zijn theorie inzake ontwikkeling der levensvormen waarheid ziet, is evident. Maar zijn biologisch begrip ‘evolutie’ logisch uitbreiden tot niet-

biologische werkelijkheden is totaalidentiteit verwarren met deelidentiteit (analogie).

Wijsgerige theologie.

Dennett - met de minachting typisch voor de moderne rationalist - spreekt over geloof in God als over naïefheid. Zijn begrip 'heelal' heeft daar geen plaats voor.

Opm.-- Dat klinkt vertrouwd: "Ik geloof niet in God want ik geloof in de (biologische) evolutie". Zonder enig bewijs van het feit dat er inconsistentie is tussen Godsgeloof en evolutietheorie.

Terloops trekt Dennett in twijfel de hypothese van b.v. H. Reeves, dat de evolutie van het heelal toenemende complexiteit vertoont. Nu de evolutionistisch-materialistische ontologie geschetst is, kan Dennett overgaan tot de 'verklaring' - in dat kader - van het bewuste ik. Of liever van "het intentioneel systeem".

Verklaring van het bewustzijn (10/15).

Hij begint met het tegenmodel, nl. het cartesiaans dualisme "bewustzijn/lichaam (machine)". Zijn darwinistische ontologie doet hem dit dualisme afdoen als van hetzelfde allooi als de middeleeuwse (*opm.:* rationalisten zien van de middeleeuwen gewoonlijk enkel wat kan geridiculiseerd worden) astrologie of alchemie. Iets dat geen enkel cartesiaan zal aanvaarden.

Dennett's model.

De mens is een robot. Louter materieel. Systeem van elektrochemische aard. Maar zo dat reeds de dieren zo'n robotten zijn maar anders. - Dieren en mensen hebben een ik, d.i. maken onderscheid tussen binnenste en buitenwereld.

Taligheid van het menselijke ik.

Dieren hebben wel bewustzijn maar geen taal. Zij kunnen geen geschiedenissen vertellen (zijn m.a.w. niet narratief begaafd). Als zweet drijven wij, mensen, woorden, vertellingen e.d.m. uit. Getekend zou de mens met een luchtbel met woorden in moeten weergegeven worden. Zoniet is hij als een beer zonder pels.

HM4

De taligheid van het menselijke ik is nog meer: mechanisch-on(der)bewust spreekt de taal in ons. “Het komt er, nl. het spreken, vanzelf uit” zonder dat wij weten hoe ons spreken tot stand komt.

Wat een dosis heidegerianisme (“Die Sprache spricht”) en structuralisme (“De structuur bepaalt het taalgebruik”) is. -- Het woordenweb spint ons, - als personages.

Wij zijn niets dan ons lichaam.

Dat lichaam is een narratief zwaartekrachtcentrum dat - als een computer - data verwerkt. Homo ordinator De dans gaat door: als fictieve personages zouden wij wel eens ‘onsterfelijk’ kunnen zijn maar niet als onsterfelijke zielen.

Opm.-- Wat o.m. opvalt, is dat Dennett in dat vraaggesprek zich redt met metaforen en metonymieën, -- met tropen. Wat zijn betoog verzwakt.

De mens als constructor van zijn waarden. (14/16).

De vorige wijsgerige psychologie wordt nu afgewerkt wat betreft axiologie, een onderdeel van de klassieke ontologie.

Reductie van de mens.

“Wij zijn enkel hightech slakken”.

a. Het bestaan heeft een zin (bestemming)

Doch niet “voorafbestaand”. Wij construeren zelf - autonoom - de zin van ons bestaan. Op zich bezit het heelal - men stelt voortdurend een uitgemaakte kosmologie vast van waaruit Dennett een hoger standpunt inneemt – bezit op zich geen zin.

b. Het bestaan van waarden

Dat is met uitsluiting van al wat niet mens is, het werk van de mens. De natuur of heelal op zich is volslagen amoreel en kent geen hogere waarden. Geweldpleging, verraad, moord, kinderdoding, -- zelfzucht dat alles is in de natuur. Toch schept de mens ‘hogere’ waarden die het tegengestelde van de zo-even vermelde natuurgedragingen uitmaken.

c. Het bestaan van een god is overbodig.

En zulks net als het bestaan van transcendente waarden of zingeving van het bestaan. -- Integendeel: hoe meer wij ons onze waarden opleggen des te meer zijn wij in volle democratie.

Hier ziet men hoe Dennett van Darwin en vooral van Nietzsche afhankelijk is. Merkwaardig: van de materialist Marx geen sprake. Als materialisten komen enkel Nietzsche en Freud ter sprake. Maar Dennett is Amerikaan!

Ziedaar de uitverkoop van de grote westerse traditie inzake metafysica!

HM5

Het digitale geweld (John Searle). (17/20).

Een repliek.

Dennett is één der prominenten van de digitale rage.

Wij staan stil bij wat J. Searle terzake zegt. -- Vooreerst situeren wij Searle zelf: als leerling van John Austin (Oxford) situeert hij zich in de taalfilosofie die zich afzet tegen de obscure taal van een aantal ontologen en tegen de schijnwetenschappelijke taal der neo-positivisten. Beginnen met het gewone taalgebruik van het gemene verstand! Dat is aangewezen.

Zo stelt Austin werkelijkheidvaststellend en werkelijkheidveranderend taalgebruik vast. Iets dat reeds Aristoteles opmerkte. Searle construeert een taaldadenfilosofie. De basis ervan: de intentionaliteit.

1. *Het digitale geweld.* (17/18).

Ai (artificial intelligence) -kenners beweren vaak dat de hersenen een computer zijn. Minsky, Dennett, Hofstadter b.v..

2. *Searle's kritiek.* (18/19)

a. *Van alles en nog wat* kan als computer geduid worden (b.v. als begaafd met binaire gedragingen 0/1).

b. *De Chinese kamer.*

Indien met een mens enkel via een apparaat communiceert, dan kan dat apparaat de indruk wekken dat het 'intelligent' is (doordat de mens erdoorheen reageert). Men kan een computer zo programmeren dat hij verwonderlijke, ons dagdagelijks weten overschrijdende reacties afgeeft en dus 'intelligent' lijkt. "Heeft de man de hamburger opgegeten?" De ai-fanaten stellen dat het apparaat wat het doet, werkelijk begrijpt, - net als een mens.

Searle.

Hij verneemt informatie in het Chinees dat hij niet begrijpt. Om in het chinees te reageren beschikt hij over een 'instructie' (woordenboek a.h.w.) dat

hem toelaat juist te reageren en zo de indruk te geven dat hij chinees verstaat. Welnu, hij verstaat geen letter Chinees! -- Dat is computerintelligentie! Tekens in tekens omzetten. Maar begrijpen doet de computer niet.

***De verwarring der intellectuelen.* (19/20).**

Volgens Searle zijn de recentste ordinateuren nog steeds enkel veredelde rekenmachines. De hersenen van de mens blijven een mysterie in hoge mate. Alle ai-aanhangers ten spijt.

Opm. -- Searle meent dat "hersenen bewustzijn veroorzaken" ofschoon met graden (slaap, sterke aandacht). Hij is reductionist: hij herleidt het bewustzijn tot een eigenschap van 'complexe' lichamen.

HM6

1. Het hedendaags materialisme. (6)

(1950)

Wie een diepgaander inzicht wil verkrijgen in het probleem "geest/lichaam" zij verwezen naar *S.E. Cuypers, stoffige geesten (Over het materialisme)*, in: Tijdschr. v. Fil. 56 (1994): 4 (dec.), 693/716. Steller gaat in op de begrijpelijkheid (niet-contradictie) van de totale vereenzelviging van geest met brein (hersen- en zenuwen-systeem). Hij stelt vast dat zoiets maar begrijpelijk wordt indien men, als materialist (eliminatief (radicaal) of reductief (gematigd), de natuurwetenschap als enige bron van inzicht vooropstelt (sciëntisme).

Steller stelt dit monisme (enkel één type van werkelijkheid, de materiële, vooropstellen) tegenover het (cartesiaanse of cartesianiserend) dualisme dat het bewustzijn als een onstoffelijke 'substantie' (op zich bestaande werkelijkheid) opvat, -- ergens te situeren binnen een louter materieel brein (lichaam) dat even 'substantieel' is.

Het huidige materialisme hoopt in de toekomst zijn standpunt te kunnen bewijzen. Het dualisme worstelt met de veroorzakingsprocessen van het bewustzijn binnen het lichaam als machine. Hij kiest voor noch materialisme noch dualisme maar voor een "beschrijvende metafysica" die de inzichten van "het gemene (en gezonde) verstand" (folk psychology) uitdiept.

Volgens Cuypers, a.c., 700, ontstond het huidige materialisme einde vijftigerjaren: vanuit Australië (D.M. Armstrong) verspreidde het zich via de VSA over de hele wereld.

Armstrong: “Het grootste probleem dat moet opgelost worden - in een poging om een wetenschappelijke (*opm.*: natuurwetenschappelijke) wereldvisie uit te werken - is dat van de inlijving (*opm.*: versta: herleiding, reductie) van het subject (*opm.*: het zich bewuste ik met zijn intentioneel leven) van deze wereldvisie in deze wereldvisie zelf.

Door de mens (zijn mentale processen inbegrepen) te behandelen als een louter fysisch object dat onderworpen is aan juist dezelfde wetten waaraan alle andere fysische objecten onderworpen zijn, wordt deze doelstelling bereikt. (...).

De kenner verschilt van de wereld die hij kent, slechts voor zover zijn fysische organisatie een groter complexiteit heeft. De mens is één met de natuur”. (*D. Armstrong, A Materialist Theory of the Mind* (1968), London, 1993, 365f., -- vrij vertaald door Cuypers, a.c., 700).

Dennett illustreert zo’n materialisme.

HM7

2. Psychanalyse en cognitieve wetenschappen (7/12)

“Homo ordinator” (het filosoferen’ van Daniël C. Dennett).

Het menselijk bewustzijn ‘verklaren’ (versta: vanuit het cognitieve computerden-ken begrijpelijk maken) lijkt één van de huidige Amerikaanse denkers, D.C. Dennett, directeur aan het Center for Cognitive Studies (Tufts University, Boston), helemaal niet gemakkelijk. Hij geldt nochtans als één der vooraanstaanden van de ‘geestesfilosofie’ in de VSA: ‘geestesfilosofie’ bestudeert hersenfuncties, kunstmatige intelligentie en bewustzijnsverschijnselen.

Zijn werken: *Mind’s I, Brainstorms, Elbow Room, Consciousness Explained* (Fr. vert.: *La conscience expliquée*, Paris, 1993), *Darwin’s Dangerous Idea*, (New York, 1995).

Voor een situering: *E. Oger/F. Buckens, red., Denken in alle staten (Negen profielen van hedendaagse Amerikaanse filosofen)*, Kapellen/ Kampen, 1992.

Wij steunen ons op *J.-Fr. Duval, Daniel C. Dennett éclaire le casse-tête de la conscience humaine (Rencontre à Boston avec O.C. Dennett, l’un des spécialistes les plus éminents de la conscience humaine)*, in: *Construire* (Genève) 09. 04. 1997, 20/ 25. In een vraagggesprek onthult Dennett op bevattelijke wijze de hoofdkenmerken van zijn ‘ordinatorisme’.

Beginnen wij met zijn mening over S. Freud's psychanalyse.

Waarin bestaat de achterhaaldheid van Freud's 'ik'? Dennett's antwoord.
- Het probleem met Freud is dat er bij hem een mislukt huwelijk is tussen een communicatietheorie en een energietheorie.

1. Enerzijds treft men in zijn teksten een veelheid van dynamische metaforen aan: het Es, de censuur, de levens- en doodsdriften. Kortom: kokende vormen van druk, spanningen, drukventielen, stoommachines, waterketels die ontploffen en vaten die lekken vertonen. Een reeks zeer mechanische beelden. Dankzij Freud is het heden mogelijk over onbewuste mentale (*opm.*: de menselijke innerlijkheid eigen) activiteit te spreken.

2. Maar heden hebben de cognitieve wetenschappen er geen moeite mee om het onbewuste te begrijpen en hechten zij veel meer belang aan het omgekeerde fenomeen: zij hebben er veel meer moeite mee het bewuste te verklaren.

Opm. -- Inderdaad: cognitivisme vertrekt van iets dat zich buiten het (menselijke) bewustzijn situeert: de machine! Van daaruit het bewustzijn 'verklaren', d.i. vanuit de cognitivistische axioma's begrijpelijk maken, lijkt zowat op een krachttoer.

HM8

Opm. -- C. Sanders/ H.F. de Wit/ H. Looren de Jong, *De cognitieve revolutie in de psychologie*, Kampen, 1989, 26, zegt: "Wat precies onder "cognitieve psychologie" verstaan moet worden, is niet in een paar woorden te zeggen. (...).

Een woeste wildgroei van theoretische modellen en zeer theorie-afhankelijke data". Stellers beperken zich in een eerste, het hoofdgedeelte, tot wat zij heten "de hoofdstroom" (onderscheiden van alternatieve stromingen). Deze hoofdstroom wordt getypeerd als bezig met: perceptie (b.v. een patroon herkennen), attentie, geheugen. (b.v. manieren van interne codering en opslag in het geheugen), representaties (types ervan), taal (psycholinguïstiek), probleemoplossing (denken, redeneren). Soms komt daar cognitieve ontwikkeling, neurofysiologie en computersimulatie bij.

Tot in de jaren zestig

Tot dan onderkende men in de wetenschappelijke psychologie mechanistische, organistische en personalistische ('humanistische')

strekkingen al naar gelang van het feit dat de menselijke psyché (én meteen de hele mens) geduid werd als:

- a. een mechanisch reagerende robot (mechanicisme),
- b. een actief biologisch organisme (organicisme),
- c. een met inzicht en verantwoordelijkheidszin handelende persoon (personalisme).

De methoden weerspiegelden de natuurwetenschappen (mechanicisme), de levenswetenschappen (organicisme), de geestes- of menswetenschappen (personalisme).

In de zestigerjaren overheerste het behaviorisme, dat duidelijk mechanistisch dacht. Het schema “stimulus (prikkel)/response (antwoord)” in een zo natuurwetenschappelijk (fysicistisch) mogelijke graad, beheerste de gedragsbeschrijving met minimalisering of zelfs radicale tussenhaakjeszetting van het innerlijke leven, o.m. van het menselijke bewustzijn.

Toch zal met een Tolman het behaviorisme (gedragspsychologie) door het loslaten van de “prikkel/ antwoord” schema de weg gebaad worden voor een cognitieve psychologie.

Het kenleven van de mens wordt, in de zestigerjaren, geduid in termen van informatieverwerking. Daardoor werd het zo sterk uitgebannen ‘*mentale*’ leven van de mens, -- althans in een aantal van zijn elementen, eindelijk ingevoerd in de streng wetenschappelijke psychologie.

HM9

Wat is daarbij ‘informatie’? Informatie is al wat kennis - cognitie - verschaft. Zo b.v.: wanneer ik te horen krijg dat ik geslaagd ben. Of wanneer ik een landschap zie. Dit ‘gegeven’ (datum, mv.: ‘data’) wordt door de mens - als robot, organisme of persoon geduid - verwerkt. Verwerkt op zeer verscheidene wijzen, overigens. Dat verwerkingsproces of cognitief proces staat plots vanaf 1960+ centraal in de menswetenschappen, o.m. in de zielkunde.

Opm. -- Het begrip ‘model’.

De cognitivist(e) wil de kenprocessen - het kenleven - ‘verklaren’. In de stijl, liefst, van de natuurwetenschapper om reden van hun ‘exactheid’. Welnu, hier wringt reeds en zelfs zonder meer het schoentje.

1. “Onder verklaren van een natuurverschijnsel placht men - in het verleden (Beth bedoelde vooral de oudheid en de middeleeuwen)- te verstaan:

a. dat verschijnsel (A) b. herleiden tot een bekend en vertrouwd gegeven (B)”. (E.W. Beth, *Natuurphilosophie*, Gorinchem, 1948, 35). Het verklaringsmodel werd gewoonlijk ontleend aan de gewone, algemeen-menselijke ondervinding: om reden van zijn evidentie en ‘klaarheid’, begrijpelijkheid.

2. “Een verklaring in de zin van een herleiding van het bekende en onbegrepene (*opm.*-- nu vaak ‘origineel’ geheten) tot het bekende en vertrouwde, dat verschaffen de huidige natuurkundige theorieën niet (...)”. (O.c., 41).

Dit komt doordat de taal waarin over de te verklaren natuurfenomenen in de fysica gesproken wordt, zeer abstract en met name zeer wiskundig is en meteen niet dagdagelijkse evidentie vertoont. Het vallen van de steen (A) wordt weergegeven in een gravitatiewetformule (B) die ons in ons dagdagelijkse waarnemingen - cognitie - niet veel zegt!

‘Model’ kan men - algemeen - definiëren als dat wat informatie verschaft over iets onbekends d.m.v., iets bekends. Aldus K. Bertels/ D. Nauta, *Inleiding tot het modelbegrip*, Bussum, 1969, 28.

Wat juist geldt nu als model in de vakwetenschappelijke psychologiën? C. Sanders e.a., *De cognitieve revolutie*, 17, beperken de term ‘model’ tot de mechanische modellen. Waarom? Omdat zij:

a. zo eenvoudig mogelijk zijn (d.i., herleid tot de noodzakelijke en voldoende elementen, zonder redundantie (overtollige elementen)) en

b. zo empirisch-experimenteel mogelijk (d.i. vatbaar voor liefst mechanische bewerkingen).

HM10

Een voorbeeld.

O.c., 31, zeggen C. Sanders e.a. wat volgt. - Het afzonderen van “mentale processen” (versta: wat in de mens binnenin zich afspeelt) en het identificeren van de opeenvolgende fasen van de verwerking van ‘data’ - typisch voor de cognitieve methode - werd gepleegd door F.C. Donders (1818/1889; Nederlands oogarts) als volgt. De resultaten, geboekt door de toenmalige,

natuurkunde, beïndrukten Donders: hij wou op zijn beurt innerlijke, 'mentale', processen natuurkundig, d.i. objectief metend, weergeven,

Een Pp., gesteld vóór een taak (*opm.*: gesitueerd), nl. een keuze voltrekken tussen twee of meer antwoorden ('responses') op prikkels ('stimuli'), heeft een reageertijd nodig, Dezelfde pp., gesteld vóór eenzelfde taak zonder de keuze, heeft een reageertijd nodig, -- Welnu, van de eerste reactietijd werd wiskundig de tweede reactietijd afgetrokken, door Donders.

M.a.w.: van de langste tijdsduur trok hij de kortste tijdsduur af. -- Daarbij stelde hij voorop dat de fasen of stadia waaruit beide processen (met keuze en zonder keuze) op één na identisch zijn.

Opm. - Men ziet het duidelijk: het model waarmee Donders het mentale proces dat de prikkels uitlokken, definieert, bestaat uit meetbare (reactie)tijdsduren.

Net zoals een natuurkundige in een laboratorium een afgelegde weg meet in termen van seconden als meetmodel. Met dit verschil dat Donders innerlijke akten, voor zover veruitwendigd in (meetbaar) gedrag, meet en niet louter fysische processen.

Opm.-- Of men aan de hand daarvan veel te weet komt omtrent wat in de pp. omgaat, - die wel degelijk een proefpersoon is en blijft -, is een andere vraag. Maar men weet toch, iets dat echt fysisch model, d.i. informatieverschaffing, is.

Opm. - Deze laatste aanmerking illustreren wij aan de hand van een scholastisch (middeneeuws) onderscheid. De middeneeuwse moralisten onderscheidden nl. tussen "actus homininis", daad van een mens, als b.v. over een steen vallen, en "actus humanus" menselijke daad, als b.v. de clown die in zijn vertoning moedwillig over een steentje valt. Het meten in seconden van beide 'daden' trekt in geen geval het innerlijke verschil bloot! Het typisch menselijke van de clown komt niet tot zijn recht.

M.a.w.: fysische, mechanische, modellen verschaffen wel (fysische) informatie naar aanleiding van mentale akten maar misschien niet over mentale akten.

M.a.w. de gemeten duren zijn wel:

- a. zo eenvoudig mogelijk en
- b. zo empirisch-experimenteel ('exact' zeggen C. Sanders e.a.) mogelijk, maar waar juist is de innerlijkheid die er zich zou moeten in afbeelden?

Wanneer de personalistische psycholoog zegt dat in het eerste geval de mens toevallig valt, -- onbewust (tenzij onmiddellijk achteraf), en dat in het tweede geval de mens (clown) bewust valt "om de mensen te doen lachen", dan heten C. Sanders e.a. dat geen 'model' (versta: mechanisch-fysisch model) maar een 'mensbeeld' of een 'metafoor' (waarvan zij de informatie niet loochenen maar vakwetenschappelijk nietig verklaren).

Besluit. -- De hele discussie staat of valt met het begrip 'model'.

Cognitieve wetenschappen., -- Dennett vermeldt, in het vraaggesprek, deze term. Wat zou dat wel kunnen aanduiden? C. Sanders e.a., o.c., 32vv., vermelden:

1. Communicatietheorie (waarin "de term 'stimulus' door de term 'informatie' vervangen wordt),

2. Informatica (die met de informatietheorie samenhangt: de computer of ordinator immers verwerkt 'data' (symbolen) en het menselijk brein wordt in termen van computerwerking vertaald);

3. Generatieve grammatica (N. Chomsky (1928/...) waarin blijkt dat, wanneer de mens een zin uitspreekt ("Ik ben moe"), in feite, in de diepte van zijn wezen, welomschrijfbaar taalstructuren aan het spreken zijn, (zodat het 'ik' in dat zinnetje a.h.w. nietig wordt ten voordele van de grammaticale structuren). Wat niet belet dat, met een eindig aantal structuren (regels), het taalvermogen in het 'ik' een, eindeloos aantal zinnen kan 'genereren'.

Informatieverwerkingsmenskunde duidt de mens, cognitief (en zelfs geheel), als Turingmachine: de Engelse wiskundige Turing nl. ontwierp een machine die met symbolen kon omgaan (ze 'manipuleren'): ze lezen, verwerken en opnieuw schrijven.

Wat op een begin van computer neerkomt. Dit uitgerekend heet men in cognitieve middens 'intelligent' gedrag. Men versta: mentaal gedrag, herleid tot een eindig aantal elementaire symboolbewerkingen als coderen (in een tekensysteem omzetten) vergelijken, opslaan (geheugen), terugzoeken e.d.m..

Of: n.a.v. een 'input' (toevoer van data) een 'output' (gedrag, reactie) aan de dag leggen.

Ziedaar "de mens van Dennett".

HM12

De 'intentionele' houding/ pose.

In *Content and Consciousness* (1969) en *Brainstorms* (1978) alsook in *The Intentional Stance*, Cambr. (Mass.), The MIT Press, 1987, zet Dennett op geleerde wijze zijn filosofie van de 'geest' (wat dat ook mag zijn) uiteen. Cognitieve psychologie, ai (artificiële intelligentie) en neurofysiologie worden er 'gemengd' met "folk psychology" en - wat men heet - "filosofische psychologie" (die zich met niet-vakwetenschappelijke methoden tevredenstelt).

Het mentale vervalt, volgens Dennett, in twee hoofdtypes: "fenomenale gewaarwordingen" (denk aan pijn, aan een denkbeeld in mijn geest) en "intentionele propositionele houdingen/poses" (denk aan de overtuiging (uitgedrukt in de propositie "Ik geloof in God"; denk aan een begeerte, uitgedrukt in de zin "Die vrouw prikkelt mij").

'Stance' vertalen wij en door houding en door pose, want men vraagt zich af hoe Dennett vanuit zijn mechanistisch-materialistische perspectief (die niet meer is dan juist één steekproef in de werkelijkheid), uitdrukbaar in derdepersoons-psychologie ("Zij zegt dat zij in God gelooft" en niet "Ik geloof in God"), kan onderscheid maken tussen echt geloof en onecht geloof b.v. (waarbij dit laatste een loutere pose en geen (levens)houding die 'authentisch' (in gewoon Vlaams 'gemeend' is).

Het gedrag van de vrouw die zegt "Ik geloof in God" kan, -- aldus Dennett, geduid worden in termen van overtuigingen en verlangens (twee resten van de vermogenspsychologie) en dus - zegt hij - is die vrouw een 'intentioneel' systeem, -- versta: een systeem met mentaal leven of 'mind', geest.

Overigens: zo zijn apen, als hogere zoogdieren, 'intentionele' systemen van lagere orde dan de mens. Aldus in zijn *Intentional Systems* in *Cognitive Ethology*.

Tot daar een verkorte inleiding tot Dennett's theorie.

3. Evolutionisme: inhoudelijk massief en naar omvang massaal (12/14)

In *Evolution, Error and Intentionality* (achtste hoofdstuk in zijn *The Intentional stance*) staat de darwiniaanse evolutieleer centraal om het intentionaliteitsprobleem oplosbaar te maken.

In het vraaggesprek dat wij nu aanvatten, stelt Duval de vraag: “Waarom zijn Darwin’ s denkbeelden ‘gevaarlijk?’”.

Antwoord: “Doordat zij even gevaarlijk zijn als een plotse en planetaire verandering van de wegcode voor zover niet de hele wereldbevolking die code gelijktijdig zou eerbiedigen.

HM13

Opm. - Dennett redeneert voortdurend analogisch: de nieuwe wegcode staat voor de darwiniaanse revolutie! Maar een analogie is nog geen bewijs, -- logisch gesproken.

Dennett -- Heden - op de meeste gebieden: biologische, - psychologische, kosmologische, -- ethische, religieuze - doen zich vele botsingen (*opm.*: analoog aan wegbotsingen) voor die in de ogen van “de profanen” (*opm.*: de verlichte geest die Dennett is, duidt degenen die het darwinisme niet delen of althans minder massief en massaal duiden, als ‘profanen’ die niet, zoals hij, ‘ingewijden’ zijn) onopmerkbare zijn.

Dit om de simpele reden dat - op heel wat punten ons tijdperk weigerde de darwiniaanse revolutie ernstig te nemen en dat vele vooraanstaanden van de mensheid zich niet op dezelfde golflengte bevinden. Met name: een gedeelte van de wereldbevolking redeneert steeds verder op “de oude manier”. Zoiets kan aanleiding geven tot zeer gevaarlijke conflicten. Eén voorbeeld zal volstaan: de integrismen en de fundamentalismen.

Opm. - Of de integrismen (het ongeschonden, integer, willen bewaren van cultuurerfgoed) en de fundamentalismen (het vasthouden aan aloude fundamenteën) nu het voorbeeld bij uitstek zijn van conflictveroorzaking, is een vraag die niet zo simpelweg als Dennett meent, beantwoordbaar is: zijn anarchisten en postmodernisten dan wel zo weinig conflictveroorzakend doordat zij geen fundamenteën van aloude aard vooropstellen?

Terloops: Het argument der rationalistische verlichters dat de integrismen en de fundamentalismen ‘het’ gevaar uitmaken, begint te verslijten want velen zien in dat de modernisering op allerlei terreinen eveneens een gevaar inhoudt: wat te denken b.v. van die wetenschappelijke vooruitgang die op het schrappen van arbeidsplaatsen uitloopt, en het toenemende leger van werklozen al maar door doet toenemen?

Maar er is meer. -- Darwin hield zich aan de evolutie op biologisch terrein. Daar is zijn gezag(sargument) op zijn terrein. Maar wat wanneer men het biologische begrip ‘evolutie’ uitbreidt tot het ethische en het religieuze terrein? Tot de rest van het culturele terrein? Evolueren cultuurelementen op juist dezelfde wijze als levensvormen? Of is er slechts een analogie die nog geen strikt bewijs uitmaakt?

HM14

Duval. -- Uw laatste boek (*Darwin's Dangerous Idea*) begint banaal met de titel van een traditioneel Amerikaans lied “Tell me why the stars do shine” (Zeg mij waardoor de sterren licht afgeven).

Dennett. -- Gelach. -- Omdat dit bij alle Amerikanen goed bekend lied de naïeve en gemene (*opm.*: alomverspreide) uitdrukking is van een minimaal geloof in God. “Waardoor geven de sterren licht af?”. Onderverstaan antwoord: “Doordat er een God is”. Ik wil in geen geval cultuurschatten als b.v. volksliederen afbouwen. Maar - tenzij men met Baruch de Spinoza (1632/1777; pantheïstische cartesiaan) God met de natuur laat samenvallen - is het klaar dat - sedert Darwin - men zich niet met een zo naïef heelalbegrip kan tevredenstellen.

Opm. - Dennett, in de pure stijl der rationalistische moderne verlichting, kijkt neer op de naïefheid van het godgelovige volk. “In naam van” een biologische theorie verbreed tot een culturologische theorie.

Duval daarop: sommige sterrenkundigen - Hubert Reeves b.v. menen dat de evolutie van het heelal in de richting van een toenemende complexiteit (*opm.*: ingewikkeldheid, ja, zelfs overingewikkeldheid) erop wijst dat het heelal een zin zou kunnen hebben.

Dennett. -- Neen! De complexiteit van het heelal neemt toe en neemt af. Er zijn plekken met een groter of een kleiner complexiteit volgens de onderdelen

en de perioden van het heelal. -- Doch niets bewijst definitief dat wij in de richting van een toenemende complexiteit evolueren.

Opm. - wie zal, met volstrekt-wetenschappelijke zekerheid, kunnen uitmaken hoe en in welke zin ons heelal dat zo oneindig uitgebreid is en zich van langs om ingewikkelder toont, evolueert? Zit “de wetenschap” terzake niet nog steeds in de fase van de loutere hypothesen? Dennett’s dogmatische toon strookt niet met die graad van wetenschappelijkheid.

4. De verklaring van het bewustzijn (14/19).

Duval. -- In uw laatste - in het Frans verschenen - boek beweert gij dat het bewustzijn kan ‘verklaard’ worden.

Dennett. -- Ja! Omdat er geen enkele reden bestaat om te denken dat er iets onstoffelijks (immaterieels) in ons bestaat zoals een ziel, een onstoffelijke geest of wat ook in die zin

a. Het dualisme van R. Descartes (1596/1650), d.w.z. dat er enerzijds een stoffelijk lichaam en anderzijds een onstoffelijke ziel zou bestaan, is heden ten dage (“Sedert Darwin”) een denkbeeld dat even achterhaald is als dat van de astrologie of de alchemie der middeleeuwen. Zo’n stellingname is hopeloos.

HM15

b. Het evolutionistisch ‘materialisme’ van Dennett.

Het ware probleem - aldus steeds Dennett - is dat wij nog steeds denken alsof wij een ziel hadden. Doordat wij - net als Descartes - er niet mee ophouden ons de vraag te stellen: “Wie is dan toch dat ‘ik’ dat in mijn kop denkt?”.

Opm. - Hier misduidt Dennett de traditionele ontologie - hij is daarin verre van alleen - door te doen alsof de traditie het ‘ik’ als een ‘wezentje’ ergens binnen het organisme opvat! De nominalistische traditie denkt zo inzake ontologie. Maar dat is enkel één en dan nog een zeer bedenkelijke vorm van ontologie die het ik ‘substantialistisch’ denkt, d.i. als een afzonderbare substantie of ‘wezen(tje)’.

Dennett. -- “Wanneer men zo te werk gaat, neigt men ertoe te geloven dat het ‘ik’ onstoffelijk is”.

Opm. - Wat ook een zeer bedenkelijke redenering is. Want er zijn andere argumenten om het 'ik' te denken en 'onstoffelijk' te denken. Om te beginnen het begrip 'model' (dat wat informatie verschaft) anders, breder... denken dan mechanistisch-materialistisch.

Dennett. -- Het 'ik' is niet onstoffelijk. Net als de hardware (*opm.*: de materiële elementen van een ordinator) niet onstoffelijk is.

De mens als robot.

Duval. Zijn wij dan enkel robots, d.i. combineringen van elektrochemische fenomenen?

Dennett. -

a. Inderdaad. In die zin zijn wij allen robots. Geniaal begaafde robots misschien maar toch robots.

b. Want er zijn verschillende types van robots: de robot 'kat' of de robot 'dolfijn' verschillen sterk van de robot 'mens'. De robot 'slak' of de robot 'langoest' ook.

Duval. -- Beweer nu toch niet dat de langoesten een 'ik' hebben als wij!

Dennett. -- Toch wel! De noodzaak dwingt ertoe te geloven dat zij er een hebben, hoe beperkt ook. Iedereen kan nagaan hoe een langoest in een waterreceptiënt de eigen snijtanden niet verwacht met die van zijn soortgenoten: 'hij gaat er niet mee in het eigen lijf snijden! Dus is er in de langoest een zeer subtiel onderscheid tussen buitenwereld en binnenwereld. Dat onderscheid is even, subtiel als bij de mens: wanneer ons eigen speeksel zich binnen onze mond bevindt, lokt het geen enkele afkeer uit; maar wanneer het in een glas uitgespuwd wordt met de bedoeling het weer in te nemen, ervaart men een sterke weerzin.

HM16

Opm. - Dat ons bewustzijn een binnenwereld is, is zeker maar het is even zeker dat die binnenwereld radicaal bij de (dingen van de) buitenwereld is! Dat verschilt wezenlijk van de binnenwereld van de langoest indien tenminste men het begrip 'model' waarmee men het ik benadert, meer en anders dan materialistisch opvat.

De mens in een talig 'kleed'.

Duval. -- Wij zouden dus wel degelijk langoesten zijn maar een beetje verder geëvolueerd.

Dennett. -- Onze hersenen verschillen niet erg van die van de chimpansees of de dolfijnen. Het voornaamste verschil tussen ons en de langoesten bestaat daarin dat zij geen “geschiedenissen kunnen vertellen”. Het enige verschil tussen de slak of de spin en ons, mensen, bestaat daarin dat onze schelp of web uit woorden bestaat.

Wat bij ons, mensen, in feite geschiedt, is dat wij ons niet enkel kleden met hemden, broeken, dassen, vesten en hoeden maar ook met woorden, uiteenzettingen, verklaringen, beloften, enz. Dag-in dag-uit drijven wij - als zweet - een heel talig materieel uit. Zoals de slak of de spin die haar kwijl uitzweet of haar web weeft.

Opm.-- Hier ziet men voor de zoveelste maal hoe Dennett de term ‘kleden’ analogisch gebruikt met de insinuering dat er totale identiteit inzit.

Dennett. -- De redenen zijn van zeer grondig biologische aard, nl. onze manier van rondom ons een netwerk van afschermingen weven, onze toekomst veilig sveiligstellenlannen bewerkstelligen.

Opm.-- Men ziet hoe Dennett de mens hetzij als robot (mechanicistisch) hetzij hoogstens als organisme (organicistisch) denkt. Niet als persoon (personalistisch) tenzij herleidbaar tot robot of organisme. Wat mechanicistisch en biologistisch materialisme verraadt.

Duval. -- De mens bekijken zonder met de woorden rekening te houden “waarmee hij zich omkleedt” is die mens volkomen in zijn ware natuur miskennen?

Dennett. --Juist! Stel u voor dat gij in een encyclopedie de tekening van een beer zonder pels ontdekt: gij zoudt uitroepen: “Dat gaat niet op!”.

HM17

Welnu, hetzelfde geldt voor al wat mens is: wanneer men hem tekent, zou men nooit mogen vergeten hem - behalve de kleren - een luchtbel toe te kennen boven zijn kop met woorden erin.

Het woordenweb spint ons.

De taal spreekt in ons!

Duval. -- Betekent zulks dat volgens u spreken een even zinloze daad is als voor de slak haar calciumschelp uitzweten?

Dennett. -- ja! Het is even zinloos.

Opm.-- 'Zinloos' betekent hier "buiten het bewuste ik om, mechanisch".

Dennett. -- Iedereen onder ons voelt goed dat "een gedeelte van hemzelf" dat weet! Het beste bewijs is het feit dat de meesten onder ons geen benul hebben van de wijze waarop zij ertoe geraken te spreken. Zo spreek ik, Dennett, op dit ogenblik met u: ik (*opm.*: Dennett gebruikt toch het woordje 'ik' voor hemzelf, -- want hij gaat nog steeds te werk alsof hij een ik was) zet daarbij niet vooraf op papier "ergens in mijn kop" wat ik u ga zeggen! "Het komt er vanzelf uit" (zo zegt men) zonder dat ik vooraf weet hoe ik mijn denkbeelden ga verwoorden.

Opm.-- Structuralisten en heideggerianen beweren, elk op zijn wijze, iets gelijkaardigs. "Die Sprache spricht" (Heidegger). Sommigen hebben die tendens 'linguisticisme' geheten.

Dennett -- M.a.w.: men moet de zaken omkeren! I.p.v. te zeggen dat wij een woordenweb rondom ons spinnen, is het 'exacter' te beweren dat het dat woordenweb is dat ons - ja, ons - spint! En ... dat dat web ons onthult wie wij zijn.

"Ik spreek dus ik ben".

Opm. - Dit is een variante op Descartes' zinnetje: "Ik denk. Dus ik ben".

Duval. - "Ik spreek. Dus ik ben".

Dennett. -- Exact! "loquor. Ego sum". (// Descartest "Cogito, Ergo sum") -- Doch opgelet: versta dit goed! Wij zijn minder het subject van ons taalgebruik - degene die 'ik' zegt - dan het 'personage' (*opm.*: ledenpop, marionet) dat dat taalgebruik construeert. Als gij wilt: wij zijn het product van de woorden die uit onze mond komen: fictieve personages.

"Wat men het 'ik' heet, is een pure fictie".

Duval. -- Tenslotte beweert gij dat ieder mens slechts een narratief (*opm.*: verhalend) centrum van zwaartekracht is. Wij hebben niet zoiets als een freudiaans 'ik' zoals men tot nog toe geloofde.

HM18

Dennett. -- Ja! Wat men het 'ik' heet, is een pure fictie. Het is niet zoiets als een subsysteem dat men in zijn binnenste heeft. De term 'ik' lijkt mij achterhaald. I.p.v. te zeggen dat wij een 'ik' hebben, zouden wij eerder moeten zeggen dat ons lichaam - wij zijn niets tenzij ons lichaam - zoiets als een virtueel (*opm.*: de virtuele werkelijkheid eigen aan apparatuur) centrum bezit. Het zou juist zijn het "narratief zwaartekrachtcentrum" te heten.

Deze benaming lijkt mij interessant omdat zij duidelijk zegt dat dat centrum geen "ding" is maar simpelweg een manier om data - de gegevens die wij verzamelen - te ordenen. Net zoals de ordinator doet. -- Aldus letterlijk Dennett.

Opm.-- Men ziet het nominalisme inzake 'ontologie' van Dennett: de term 'ding' in de zin van een d.m.v. zijn mechanisch-materieel 'model' vatbare 'substantie', verraadt het. Niet verwonderlijk dat de Fransen hier van 'chosisme' spreken.

Dierlijk bewustzijn.

Duval. -- Uw volgend boek heeft het over de graad van bewustzijn bij dieren. Wat kan men daar reeds van weten?

Dennett. -- In *Kinds of Minds* vergelijk ik de geest van verschillende dieren - vleermuizen, kiekendieven enz. - Hun types van bewustzijn verschillen aanzienlijk van het onze. Maar men kan ze o.g.v. sommige elementen waarop wij kunnen antwoorden, kennen. Zo b.v.: Zien zij enkel in wit-zwart? Of in kleuren? Welke is de scherptegraad van hun zintuigen? Naar welk domein, gaat hun voorkeur? Zijn zij tot het manipuleren van hun eigen mentale toestanden in staat? Herinneren zij zich gebeurtenissen uit het verleden? Kunnen zij toekomstige gebeurtenissen voorzien? Enz.

a. Wij zijn nog maar aan het begin van dit type van waarnemingen.

b. Maar ik ga u zeggen dat het heden mogelijk is evenveel over het bestaan van een vleermuis te weten als over mens zijn.

De informatiedans gaat door: onsterfelijkheid.

Duval. -- Gij beweert dat wij narratieve zwaartekrachtcentra zijn: wat belet ons dat onsterfelijk te zijn net als de fictieve personages?

Dennett. -- In theorie: niets. Gij weet dat de kaliumatomen in ons lichaam voortdurend vervangen worden door nieuwe kaliumatomen. Waarvandaan komt de eenheid? Door het feit dat de nieuwe atomen dezelfde dans dansen als de vorige.

HM19

De dans gaat ononderbroken door. Welnu, die dans behelst informatie: daarin zit de eenheid, de samenhang. -- De materie doet niets dan veranderen: zij neemt gedurende een ogenblik een zekere vorm aan; daarna wordt zij vervangen.

Duval. -- Op de dans komt het dus aan! Niet op de dansers!

Dennett. -- In dit geval: ja! Een dans zou onsterfelijk kunnen zijn doordat hij informatie is en informatie opgestapeld kan worden.

Het enige probleem: de hoeveelheid informatie bevat in één enkel menselijk wezen is zo enorm - men berekent ze sinds kort om zich een beeld te vormen van de hoeveelheid informatie de teletransportatie zou behelzen - dat de diskette waarop die hoeveelheid informatie zou vastgelegd zijn, ons hele melkwegstelsel zou vullen.

5. De mens als constructor van zijn waarden (19/20)

Duval. -- Wij zijn enkel high-tech slakken. Onze idealen - rechtvaardigheid, liefde, broederlijkheid - zijn slechts zeer menselijke ficties. Wat te doen tenzij nederig te zijn?

Dennett. -- Ons blij voelen! Sinds Darwin, daarna sedert Fr. Nietzsche (1844/1900; biologische cultuurkritiek) heeft men (*opm.*: wie dat is, laten wij aan Dennett over) ingezien dat de zin van het bestaan (*opm.*: bestemming) ons niet vanboven af (*opm.*: verticalisme) gegeven wordt maar dat het de taak is van iedereen afzonderlijk, van ons allen, die zin van het bestaan te construeren (*opm.*: horizontalisme).

Op zich bezit het heelal geen zin.

Ons - ons alleen - komt het toe waarden te scheppen die wij zullen eerbiedigen. Men moet vanaf nu inzien dat er geen “ethische imperatief” (*opm.*: een toespeling op I. Kant (1724/1804; topfiguur van de Duitse Aufklärung die op een moreel ‘bevel’ zijn rationele moraal grondde) bestaat: noch in het heelal noch in de natuur! Geweldpleging, verraad, moord, kinderdoding, zelfzucht, - - dat alles is in de natuur. De natuur is volslagen amoreel!

Opm. - Hiermee loochent, o.g.v. zijn materiële, hoogstens biologische modellen, Dennett iedere echt ontologische vestiging van waarden. Waarden die, onafhankelijk van ons, als op zich en om reden van zichzelf geldig, ons gedrag regelen, bestaan niet.

De democratische vestiging van de waarden.

Duval.-- Een god is dus overbodig?

Dennett. -- Ja! Wat voor nood zouden wij hebben aan een God of aan transcendente (*opm.*: voorafbestaande) waarden die ons door middel van een of andere tafel met geboden (*opm.*: een toespeling op de tafel met de tien geboden, door Jahweh aan Mozes gegeven als de gedragscode van al wat met geest begaafd is) gedicteerd worden?

HM20

Zijn waarden, d.i. gewetensregels die wij onszelf opleggen, minder gewettigd doordat zij niet van goddelijke oorsprong zijn? Doordat zij enkel van ons uitgaan en van ons afhangen? Neen! Onze taak is het ze te scheppen. En dat is des te beter: dat is democratischer. - Tot daar het vraaggesprek.

Opm. - De vraag rijst o.g.v. welke materieel-biologische modellen, d.i. vakwetenschappelijk geldige informatie, Dennet met zulke massieve en massale zekerheid weet dat waarden geen enkele objectieve, van ons onafhankelijke, voorafbestaande gelding hebben?

Het gezagsargument dat op Darwin’ s (geëxtrapoleerde) mening inzake evolutie en op Nietzsche ‘s afbouw der traditionele metafysiek steunt, is “sedert Darwin en sedert Nietzsche” èn aanvaard, tot in het fanatieke toe, èn niet aanvaard!

Dennett spreekt over de mensheid als een collectief waarbinnen, inzake filosofie, geen afwijking van Darwin en Nietzsche geduld wordt tenzij als

“naïefheid en niet meekunnen”! Dennett’ s begrip ‘mensheid’ lijkt op een enkele collectieve robot die plooit onder Darwin en Nietzsche!

Opm. - Dennett als methodoloog en als ideoloog. -- “Alleen de robot- en organismemodellen bestaan”. Dit axioma beheerst zijn denken en zijn waarnemen. Het is opsplitsbaar in twee deelaxioma’ s.

1. Robot- en organismemodellen bestaan.

Wat na de uitbarsting van de moderne natuur- en levenswetenschappen evident is. En geldig. Als methode.

2. Enkel robot - en organismemodellen bestaan.

De term ‘enkel’ maakt van het materialistisch axioma een exclusief axioma. Ongeldig. Want het oordeelt over God, de kosmos en de mens - de thema’ s van de moderne metafysiek of ontologie - enkel o.g.v. modellen die niet terzake zijn!

Grensoverschrijding. Met zo’ n modellen kan men enkel zwijgen over metafysiek en ontologie: “Worüber man nicht reden kann, darüber soll man schweigen” Zoniet pleegt men ideologie.

Die twee soorten materialisme werden al duidelijk door *Fr. Lange* (1828/1875; *Geschichte des Materialismus*) onderscheiden.

Men ziet het: het begrip ‘model’ is beslissend.

HM21

6. Het digitale geweld volgens John Searle (21/24)

J. Searle (1932/ 2025), prof in taal filosofie aan University of California, Berkeley (VSA), kwam in het voorjaar van 1994 lezingen geven in Groningen en Rotterdam over: “bestaat bewustzijn?” De toeloop was zeer groot, natuurlijk. Searle is leerling van John Austin (1911/1960) in Oxford.

Opm.-- Terloops: Austin, wars van de soms ontoetsbare en opzettelijke duistere taal van een aantal metafysiekers, maar ook van het vaak pseudowetenschappelijk jargon van een aantal neo-positivisten, begon, bij ieder wijsgerig onderzoek, met het nagaan van het gewone taalgebruik terzake.

A Plea for Excuses b.v. belicht doorheen het dagdagelijkse taalgebruik van mensen, wanneer zij zich verontschuldigen, (het probleem van) de vrijheid en

de onvrijheid. Niet dat hij de meningen van het gemene verstand (“common sense”) bijtrad: hij ontleedde het taalgebruik van het gemene verstand.

“How to Do Things with Words” laat zien dat “Ik ben op mijn wandel” (constatief taalgebruik) werkelijkheid beschrijft terwijl “Ik beloof” (performatief taalgebruik) werkelijkheid beïnvloedt, -- verandert.

J. Searle vat de taalfilosofie aan vanuit de communicatie. Zo ziet hij - in zijn *Speech Acts* - de zin als kleinste taaldaad.

Austin’s onderscheid tussen illocutorische en perlocutorische taaldaden beïnvloedde Searle. “Indien ik verneem dat ik een afstraffing ga oplopen (illocutorisch: de taaldaad geschiedt met inbegrip van het resultaat op afspraak gebaseerd), dan ben ik verwittigd”. “Indien ik daadwerkelijk gestraft word (perlocutorische taaldaad met inbegrip van het resultaat o.g.v. oorzakelijk verband), dan ben ik gealarmeerd”.

Waarop het nu aankomt, na deze uitweiding, is dat Searle zijn taaldadenfilosofie baseert op een theorie omtrent de intentionaliteit: “Ik geloof dat God bestaat (intentioneel). Daarom beweer ik dat hij bestaat (taaldaad)”. Het is goed dergelijke eerder simpele inleiding door te maken om beter te begrijpen wat volgt.

Het “digitale geweld”. Kenners inzake ai (kunstmatige intelligentie) beweren vaak dat de hersenen een computer zijn. Ontzettend veel beter en heel anders dan de computers die wij kennen. Maar toch een computer.

Vertegenwoordigers van deze strekking zijn *Marvin Minsky* (The Society of Mind; Minsky (Harvard; M.I.T.), zei in september 1986 in Genève dat zijn geestesfilosofie het resultaat is van zijn kennismaking met S. Freud (1856/1939; psychanalyse van het on(der)bewuste) en *J. Piaget* (1896/1980; logica, wetenschapsleer en kinderpsychologie) enerzijds en anderzijds zijn omgang met computers), *Daniel Dennett* (*Brainstorms*), Douglas Hofstadter (Gödel, Escher, Bach).

HM22

Searle’ s kritiek.

Bibl. st.: S. Rozendaal, *“Ik denk. Dus ik besta”* (John Searle , de eenzame ridder van de kunstmatige intelligentie), in: *Natuur en Techniek* 62 (1994): 8, 634/637. Wij vatten het verslag samen.

Searle.-- “Indien zij - de ai-ridders - zeggen dat het brein een digitale computer is, vraag ik mij af wat zij met het begrip ‘computer’ bedoelen. -- Van alles en nog wat kan een ‘computer’ zijn: een deur is digitaal want 0 wanneer zij dicht is, en 1 als zij openstaat. Zelfs een stukje krijt heet men gebeurlijk een ‘computer’: wanneer het ligt, is het een 0 en wanneer het niet ligt,

Welnu, wat stelt de bewering dat “onze hersenen een computer zijn” dan nog voor?”.

“De Chinese kamer”

Vertrekken wij van de Turing-test, een gedachte-experiment van Alan Turing, een Engels wiskundige. -- Men zet een apparaat en een mens in een kamer. Men kan enkel op afstand met de mens en met het apparaat communiceren. Het apparaat, voor zover ononderscheidbaar van de mens, zou terecht ‘intelligent’ heten. In de zeventigerjaren ontwierp de Amerikaan Roger Schank een computerprogramma dat de Turing-test aankon.

Men legde de computer de volgende verhalen voor.

A. Een man gaat naar een restaurant en bestelt een hamburger.

De opgediende hamburger echter is zwart geblakerd: de man stormt woedend het restaurant uit zonder te betalen of een fooi achter te laten.

B. Een man bestelt in een restaurant een hamburger.

De opgediende hamburger beantwoordt totaal aan zijn wensen: wanneer hij het restaurant verlaat, geeft hij het bedienende meisje een stevige fooi.

In beide verhalen is een leemte: of de man de hamburger daadwerkelijk heeft opgegeten, wordt niet vermeld. De intelligentie van de computer wordt getoetst door de vraag te stellen: “Heeft de man de hamburger opgegeten?”.

Aangezien Schank zijn computer algemene kennis inzake gedragingen van mensen in restauratiebedrijven had meegegeven, kon de computer op de vraag en dergelijke vragen een goed antwoord geven.

HM23

a. De fanatieke voorstanders van artificial intelligence beweren dat Schank's computer de verhalen werkelijk begreep.

b. Searle echter was het daarmee oneens. In 1980 stelde hij de Chinese kamer voor. Searle zit in een afgesloten kamer. Hij verneemt de verhaaltjes van Schank in het Chinees.

Hij raadpleegt een aantal verzamelingen van Chinese letters samen met een in Engelse taal gestelde 'instructie' die zegt welke letters bij welke letters horen. Daarop kan Searle goede antwoorden geven zonder ook maar een woord van de Chinese verhaaltjes te begrijpen.

Searle. -"Wat in die Chinese kamer gebeurt, is zowat dat wat een computer doet: tekens omzetten in andere tekens. Maar zulks behelst niet dat degene die dat doet, 'intelligent' is, d.i.' begrijpt wat hij doet".

Volgens Searle zijn de menselijke hersenen enig in hun soort. Bijgevolg: wat erin gebeurt, lijkt in de verste verte niet op wat in een computer geschiedt.

De verwarring der intellectuelen.

Inzake menselijk bewustzijn of geest of 'bezieling' heerst "onmiskkenbaar veel verwarring" (a.c.,636)

1.-- De verbetering der computers.

Aanvankelijk gold een computer als een veredelde rekenmachine (versta: logisch 'rekenen'). Heden heeft degene die zo rekt, de indruk dat de computer "een intelligent wezen" is, doordat de verrichtingen ervan het bevattingsvermogen van ons, mensen, te boven gaan. Men kent dan vaak de computer ons type van intelligentie toe.

Searle. -- Het is nog steeds een veredelde rekenmachine die wel haar prestaties verhoogt, maar wezenlijk 'computing', logisch rekenen, is met tekens (omgezet in tekens).

2.-- De menselijke hersenen zijn nog steeds een mysterie.

Van de machines weten wij veel. Maar wij weten b.v. niet juist hoe herinneringen vastliggen: waar is het speciale plekje waar onze eerste ontmoeting met iemand opgeborgen zit in de hersenen?

Minsky, Dennett, Hofstadter weerstaan niet aan de verleiding het onbekende, de hersenen, te herleiden tot het bekende, de computers. Zij zijn dan ook de tegenvoeters van Searle.

HM24

Tussenin situeert zich Roger Penrose met zijn bestseller *The Emperor's New Mind*, -- tussen Hofstadter en Searle.

Het bewustzijn - volgens Penrose - gehoorzaamt aan natuurwetten, die iets met kwantummechanica te doen hebben.

Terloops: begin deze eeuw stelde M. Planck (1858/1947; Duits natuurkundige), Nobelprijs 1918, 'kwanta', kleine energiedeeltjes voorop om b.v. de spectrumlijnen, foto-elektrische fenomenen begrijpelijk te maken.

Penrose denkt dat wij die het bewustzijn betreffende natuurwetten "nog niet ontdekt" hebben.

Opm.-- Dat is het stadium van de loutere hypothese, want wat is een verklaring d.m.v. nog niet ontdekte natuurwetten? Geen verklaring!

Searle. "Brains cause minds", hersenen veroorzaken bewustzijn"--

Bewustzijn, volgens Searle, is een kenmerk van een hogere-ordestructuur eigen aan onze hersenen. - Daarin ontdekt hij graden.

1.-- Gedurende het slapen is het menselijke bewustzijn 'laag'.

Terloops: een inzicht dat eeuwenoud is!

2.-- Wanneer de mens zeer sterke aandacht verleent - 'lucide' is - dan is het bewustzijn: 'hoog'.

Het cartesians dualisme 'opgelost'.

Searle vindt van zijn ontdekking dat zij een dusdanig belangrijke vaststelling is dat de sinds R. Descartes gangbare tegenstelling tussen "het denken" (versta: het bewust-zijnsleven binnenin', "le sens intime") en "het lichaam (als machine verstaan) daarmee opgelost is.

Want Searle's theorie is een eenheidstheorie. De geest (het bewustzijn) is voor hem herleid tot een eigenschap van complexe lichamen. Zo althans komt

Searle' s spreken over. In zijn *The Rediscovery of the Mind* schrijft hij: "Bewustzijn is een eigenschap van de hersenen zoals vloeibaarheid een eigenschap van water is".

Opm.-- Dit is een analogieredenering: zoals water staat tot vloeibaarheid (model) zo staan hersenen tot geest (origineel). Wat is dat anders dan de zoveelste 'reductie', herleiding, van geest en bewustzijn tot niet-geest en niet-bewustzijn die de vooropstelling zijn die zijn denken terzake bepaalt. Zijn axiomatick beheerst zijn duiding.

Ziedaar in ieder geval een (te) korte kennismaking met degene die sinds jaren strijd voert tegen "de robots" inzake bewustzijn.